

1 Korinti

Pauloŋe Korinti yeŋgât ekap aŋgoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipne,

1-2 Yen Korinti kapi ambolipŋaje Yesu Kiristo orop biwiyenŋaje hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manjetgât Anitâŋe meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâm katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronje nâŋgâyîŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiait. Yâhâ lohimbi hânŋjan kulemjân manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋaje kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwaŋgim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

3 Otmu yeŋgât nâŋgâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yeŋgât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

*Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yeŋgât nâŋgâm
Anitâ mepaeop.*

4-5 Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ meyekbe sâm Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katjetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋaje

kepeiakmâ manjetâ mâmâne otyiñgimu mansai. Yawu otyiñgimu nângân nângânyeñe holanjakmu yâkât den pat âlepnejew hewewenjâk ekyongoñjetâ bukulipyeñanje nângâjetâ âilonjgo oap. Yeñgât den pat ya nângâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyeñe Yesuhâlen katbi yakât nâje Kiristohât den kâsikum yinjiminiwan. Ya nângâm yâkâlen biwiyeñanje kepeinetâ mâmâne otyiñgimu tem lâuwangim orotmeme bâleñe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heaknej mâmâne otyiñgimu manman âlepnejahât bulâje topnej topnej yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenje Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nângân nângânyeñe kilik kilik sâmu mambotbañgim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanje Yesu Kiristo Kutdânenje orop biwi nângân nângânyeñanje hikuakmâ mannomaihât Anitâne meyehop. Meyehop yakât otmâ iknjahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtnjan manmâ yâhâjetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât sennjan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiñe yeñahâlâk nañgañgiñetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulipne, den umatnej âlâ yeñgâlen tap yakât sâmune nângâjet. Yeñgâlen gâtnej imbi âlâ, kutnej Koloe sâm, yâkât hoñ bawalipnejane takayuwu sâm eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansainje yeñahâlâk nañgañgiñetâ yahatmu yuwu sâm den kakñan sahanjgim hionjakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnennej. Yâkât den nângâmunje bulâje otmap,” sâmai. Yâhâ buku

nombotŋaŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yau bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunje bulâŋe otmu tem lâuwaŋgimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonâŋgen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunneneŋ manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Oŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunje helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat yau eknohoŋjetâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Bukulipne, Kudânenje Yesu Kiristoŋe sârereyekmâ kaweyenjan kinmu kuneiŋ muop. Yakât nâŋgâm ki hioŋakmâ ikiŋjâk ikiŋjâk otnomai. Yau otmâ kaok orâŋgim biwi nâŋgân nâŋgânyenjan hikuakmâ konohâk otmu den kakŋjan ki sahanŋinomaihât naŋgan. ¹³ Yau gârâmâ yengât den pat ya naŋgan. Yau gârâmâ yakât yau sâmune nâŋgâŋet. Yenje hioŋakmâ nombotŋaŋak Kiristohât komot bulâŋe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristoŋe yen komot konohâk manŋjetgât menduhuyehop. Yau gârâmâ yengahâk ki hioŋaknomai. Yau gârâmâ nâŋje yengât tosaŋhât otmâ howanân ki nohoŋjetâ muwan. Me manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitŋe kunneneŋ oap sâm den sahanŋimai? ¹⁴ Yau gârâmâ yengâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nâŋgâmune âiloŋgo oap. Yamâ wongât? Nâŋje lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hioŋakŋetâ umatŋe kakyenjan

yâhâmbâp. **15-16** Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbiñe naomje hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje sambeje nâhâitje toen katnenehop ya ki sânomai. **17** Yawu gârâmâ Yesu Kiristoje menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ iknjak sârererenenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwomgât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjetâ gemap sâm den pat ya tâj tâjâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristoje sârererenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

18 Yâhâ Kiristoje sârererenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepjje ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaije nângâjetâ tâjât otmap. Yamâ benje nenâmâ manman kârikñahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtnjan kinmâ tem lâuwangimain. **19** Den yan yuqe emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjanje yeje nângân nângân watmâ bukulipyenje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyeje mem gulip tuhumune nângâjetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyeje oropje yeje enqatyeneâk otmâ bukulipyenje den ekyongomai yamâ mem

kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

20-21 Yâhâ lok âlâ me âlâne yene nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikne enjatjeâk mañguyingiop. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyenje oropne yeñahâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotne pepa emetjan yâhâmainje den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâm hâum pâpgumai. Me lok nombotne menduhuakmâ yu yakât topne nângâne sâm den alahumai yanje gurâ Anitâhât den ki nângâm heñegenjumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepne nângâjetâ tâñjât otmap. Yâhâ nenneâmâ yâkât den nângânomgât mâtâp ki mañguningimap. Yakât otmâ denje nângâmunje bulâne otmu Anitâje nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. **22-23** Yâhâ Yura lohimbiñe kulem topne tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhlen biwiyenje katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiñeâmâ manmanyenjahât topne lok âlâ me âlâne sâm kusânmâ ekyongojetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenne Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje nângâjetâ tâñjât otmap. **24-25** Yawu gârâmâ Yesu Kiristoñe Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap yakât topne sâm teteop ya lohimbi nombotne nângâjetâ tâñjât otmap. Den yakât topneâmâ lok âlâ me âlâne

yenjahâk nângâm heŋgeŋgunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbi nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbi nombotje Anitâne dâinenekmâ mâmâne otningimu den pat âlepnej ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenňanje kepeimunje nine nanne baratne sâm menenehop. Yâhâ manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâne nennjahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâne mumuŋambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâne ningimu menom.

26-28 Bukulipne, den sâm aran yukât topnej nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Anitâne yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehop yan lohimbi belângen manminiwiňe nângâyiňgijetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nângân nângânyeňe geheňe sâm nângâyiňgijetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nângân nângânyeňe orop mansaiňe yen yekmâ aŋulaknomai sâm Anitâne meyehop. Yâhâ yakât dopñeâk lohimbi belângen manminiwiňe yekmâ lok tâňât me lok inje sâm nângâyiňgijetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâne meyekmâ biwi sânduhâń katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyenje orop belângen manmai yaňe yekmâ yuwu sânomai. “Biwi sânduhâń manjetâ nenne hâmbin gumbin mansain sâm aŋulaknomai. **29** Topnej yawuhât lohimbi âlâ me âlâne yenjahât nângâjetâ yahatmu “Nenjahâk manmunje ârândâj oapgât manman

kârikjan mannom” sâm Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ iкnähâk menenekmâ mâmâje otningimu Yesu Kiristo orop biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwijan den girawu tap ya biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunje keterakningimap. Keterakningimu tem lâuwañgimunje neneckmu ârândâj otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânomgât manman bâleñjahât pañgonâmbâ holajnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtjan kinmâ manmâ yâhânom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâm menenekbuap. ³¹ Den yan yuñe Anitâje emelâk poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâje bukulipnenjanje nângâningjetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyejanje mâmâje otyiñgmu manman âlepñjahât bulâje yeñgâlen teteap yakât Kutdâyejanhat nângâjetâ yahatmu bukulipyenje ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nângâjetâ hâi hâije otmap sâm den heweweñâk kâsikum yiñgiminiop.

¹ Bukulipne, den sâm aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângâjet. Nâje yeñgâlen puwâk takawan yan Anitâje tihitnenje otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângâjetâ hâi hâije otmap sâm heweweñâk kâsikum yiñgiminiwan. Me

emelâk pepa emetjan yâhâmune nângân nângân topje topje kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângâjetâ hâi hâiñe otminiop.

² Yawu otmâ Yesu Kiristonje kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop yakât nângâm hengeñgujetgât biwinanje kepeim den pat âlepje ya konohâk sâm holajmâ ekyongominiwan. ³ Sáp yan den ya girawu sâm ekyongomune nângâjetâ bulâje yeñgâlen teteâk sâm nângâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotjan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topje topje ki sâm biwiyejan kionjiniwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmânjahât Heakje mem heweweñ tuhuyekmu biwiyejanje Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yeñgât manmanyene ekmune Anitâhât wâtjan kinmâ lokgât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmânjahât Heakje biwinenjan kionju Kiristohât den pat nângâmunje bulâje otmap.

⁶⁻⁸ Nâje nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotjanje nângâjetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwañgim mansai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnenje yeñgât nângân nângânyejambâ ki tetemap. Otmu yakât topje gurâ nângâm pâpgum gai. Yâhâ nângâm hengeñguwi mâne Kutdânenje Kiristonje Anitâ orop dopyetje konok oap yakât nângâm ki hâkâj otmâ howanân kujetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yeñgâlen den nângâwe sâm ki ariman. Me lok nângân nângânyeñje oropje menduhuakmâ yu yakât topje

nângâne sâm alahu gulahu otmai ya yençâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yîngim gan yukât topje yuwu tap. Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikjé biwiñjan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotraje yeje nângân nângân watmâ yakât topje nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenje Anitâ orop lañinjan tatmâ manman kârikjan mannomgât nângâm ikjé nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topje eknongop.

9 Yâhâ Anitâ biwiñjan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâje den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñanje tinjâk kepeim manmai ya yençât nângâm manman âlepñahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeñanje nângâm pâpgumai. Me senyeñan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâjetâ nângâmai.” Den yawu tap.

10 Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñjan den tatmap yakât topjeâmâ ikjé Wâtgât mâmâñjahât Heakñe nañgap. Otmu lok biwinenñahât topje yauwâk nañgap. Yakât otmâ Anitâne yâk hângângumu ge biwinenñan kionmu Kiristohât den pat nângâmumne bulâje olop. **11** Yakât topje nângâñetâ keterahâkgât lok manmannenñan hâum sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâje bukulipyenje yençât biwiyeñan den girawu tatmap ya ki nângâmai. Yâhâ lok girawuya yençât biwiyeñan tatmap ya yenahâk nângâmai. Otmu yakât dopñeâk lok âlâ me âlâje Anitâhât biwiñjan den tatmap ya ki nângâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât

Heaknej konohâk nângâmap. **12** Yâhâ nenjeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeñambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenjan ki katmain. Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâknej iknej eŋgatñeâk otmâ manman âlepñahât bulâne topnej topnej ningimu mansain. Yakât topnej nângâm heŋgeŋgunehât iknej Wâtgât mâmâňahât Heak hângângumu biwinenjan kionjmap. **13** Biwinenjan kionjmap yan lokgât nângân nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulipnenje kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunje Wâtgât mâmâňahât Heaknej biwiyeñe mem pâron pilâmu nângâjetâ keterakyinqimap. **14** Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâňahât Heaknej lok nombotje biwiyeñan ki kionjmâ mâmâňe otyinqimap yaŋeâmâ manman âlepnej yakât bulâne âlâlâ ekjetâ tâŋât otmu hâkâj otmai. **15-16** Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâňahât Heaknej biwinenjan kionjmâ mâmâňe otningimu Kiristohât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topnej nângâm heŋgeŋgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manmainje topnenje hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den kâsikum

waŋbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

*Biwinenŋaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom
Anitâ hoj bawaŋgimain.*

¹⁻² Bukulipne, yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâjet. Lepat namân gâtje yamâ sot kândâkdâek ki yingimunje nemai. Yeŋgât yamâ sot kândâkdâek ki yingimunje nemai. Yeŋgât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heaknej biwiyeŋjan ki kioŋmu yaŋak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topnje ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune nejetâ omboseyjan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belângen mansaiŋe Kiristohât den pâpgumai ya yeŋgât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋgât nâŋgâm bâleaŋgim den kakŋan sahaŋgim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunnenne.” Yâhâ buku nombotŋajeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunje bulâŋe otmap.” Yawu sâm yan lohimbi belângen manmaiŋe otmai yawuâk yeŋe otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoj bawaŋgim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi iknjâk iknjâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nâŋgâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen takâ topnje katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yanje sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukuŋe

âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehemba takâ aī yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yin̄giop. Aiop lok yan̄e hele tuhum arimu Anitâŋe konok lukulemu yan bulâŋe tetewuap yakât dopŋeâk mâmâŋe otyin̄gimu yâkâlen biwiyeŋan̄e kepeinetâ yen̄gâlen bulâŋe tetemap. ⁷ Nâŋe topŋe katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloŋeâmâ den kâsikum yin̄giop. Yawu gârâmâ Anitâ ikn̄jak mâmâŋe otyin̄gimu bulâŋe yen̄gâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeŋan̄e kepeim gai. Bulâŋe yen̄gâlen tetemap yamâ netgât aī bia. Anitâ ikn̄jak nâŋgâyin̄gimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nâŋgâmun̄e yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawaŋgim mansait. Yakât otmâ nâŋgânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwaŋgim mansait yakât hâmeŋe ikn̄jiâk ikn̄jiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetŋan̄e hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamn̄an̄ ari aī tuhuwaŋgimait.

Kiristoŋe manmannenŋahât topŋe mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuŋetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenne topŋe katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânâŋgâmun̄e gemu yakât kakn̄jan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumun̄e âilon̄go loŋgo otmap. Yâhâ yakât dopŋeâk Anitâŋe aī sâm nihim mâmâŋe otnihimu biwinan̄e tin̄jâk kepeim pâku lohimbi yen̄gâlen ari topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowan.

Otmu yakât kakñan lok nombotne yeñgâlen taka den ya kelañgatmaihât nâñgâm nâñgâm kâsikum yinjiñetgât nañgan.

11 Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânâñgâmunne ñiwiñ ñiwiñ sâm kinmap yakât dopñeâk Anitâñe kuhupin sâm Kiristo kânâñgâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânâñgânomgât dop âlâ ki tap. **12** Otmu emet ya torokatmâ tânje tuhum yan lok nombotñaqe âwihiop, me bon, me kât kârikñje, me simen, me ain yañe mem emet kârikñje tuhunomai. Yâhâ lok nombotne âlâheâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotñaqe mem tuhuñjetâ kandi kandi otbuap. **13** Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunne kârikñje kinbuap me bâlewuap yakât topne Kiristoneje âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenje ambojan ambojan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topne teteâkgât yâkñje sâmu kâlâpne punduñ sâm emet ya semu topnenne tetewuap. **14** Yâhâ emet ya tânje ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâñe hâmeñe âlepñe ningiwuap. **15** Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeñe ki ningiwuap. Yakât nâñgâñjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenjan iri sikum me senje âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopñeâk Anitâhât senjan manmannenñahât bulâñe bia kinmâ añulaknom.

16-17 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâñgâñjet. Anitâhât opon kâmbukñje ya kâlehen ikñje kawenje tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukñje yakât dop otmâ mansai. Yeñe Kiristohâlen biwiyeñe katbi yapâek Wâtgât mâmâñjahât

Heaknje ge hohetyenjan tatkâ mâmâne otyinjim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenjahât nângâjetâ yahatmu tat tat memeyerje mem bâleaknomai yamâ Anitâne hilipyongowuap.

18-19 Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpje sâmune nângâjet. Yenje biwiyeñanje kâityongomu yenjahât nângâjetâ yahatmapgât biwiyeñe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbi belângen manmaiñe nângân nângân wuân me wuângât nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâmu tâjât otmap. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne lohimbi belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenne orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâne nângâyiñgimu gemap. Yâhâ Anitâne yengât yawu nângâyiñgimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yenjahât nângâjetâ giâkgât nañgan. Yawu nângâm mannomai yan lohimbi belângen manmaiñe yengât nângâjetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyiñgiwuap. Den yan yuñe emelâk lok âlâne den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyeñe oropje menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâne mem tetene sâm nângân nângânyeñe menduhum buku nombotje kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâne nângân nângânyeñe mem gulip tuhumu yenjahâk kâirahom hiliwahonomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyeñe oropje yenjahâk nângân nângânyeñe menduhum den hikumai yakât Anitâne nângâmu heleknej otmap.” Den yawu tap.

21-22 Yakât otmâ lok âlâ me âlâne yeŋâlen taka yeŋe den kâsikum yinginomai ya yeŋât ki nâŋgânetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâne wahap topŋe topŋe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yeŋât sâm pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yeŋât amutyenjan manmâ hoŋ bayiŋgim mansain. **23** Otmu kunnenŋe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunŋe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ sâm hâreningiwuap.

1 Yakât otmâ nengât yuwu nâŋgânomai. Anitâne ikŋe den bulâne ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansain. Yeŋe yawu nâŋgâningiŋetâ dopŋan otbuap. **2** Yâhâ Anitâne nen kerek âi sâm ningimap ya biwinenŋaje tiŋâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. **3** Yakât otmâ tem lâuwaŋgiman me bia yakât topŋe eknehât yeŋe nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân watmâ den âiān katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topŋe girawu tap yakât nâŋgâm nine nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân ki watman. **4** Yâhâ nine biwinahât topŋe girawu tap ya nâŋgâman yan Kutdâhât den bulâne nâŋgâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinanje nâŋgâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât

topŋe ekmâ sâm hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nâŋgâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenŋâje âwurem ge mem teteknjan tuhum sâm hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgim mansain nengât biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwereŋe sâm bâleninginjetâ ki ârândâŋ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgâŋje miti denâŋ tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋjetgât den sâm aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune naŋgai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nâŋgâŋjetâ yahatmu âlâhât nâŋgâŋjetâ gemu sâm bâleŋgimai yaŋe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâŋe sâm yiŋgimu yeŋahât nâŋgâŋjetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋe âilongo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikŋak biwiyeŋjan kioŋmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkŋe wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâŋe Paulo aposolo âi sâm waŋmu hoŋ bayiŋgim manop.

⁸ Bâe, yeŋe “Emelâk nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâhât den topŋambâek naŋgain,” sâmai. Me “Nenŋahâk manman âilongoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyetenŋe manmunŋe amutnenŋan mansawot

netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yanje ki ârândâñ oap. Gârâmâ yeje Anitâhât den topñambâek nângâm kunlipnenje otmâ manman âilonjgoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenjhât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuñe lok bâleñe meyekmâ den âiâñ katyekmâ mumuhât pat kuyiñgimai. Yawu otyiñgim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyejan kânângâyekjetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopñeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yenjât amutyenjan katnenekmu lok bâleñe yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopñeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topñe anjeloñe nañgai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbi belângen mansai ya ekyongomunje nângâjetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yenjahât nângâjetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângâjetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyiñgimu bulâñe tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yenjahât nângâjetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topñe topñe memunje bulâñe tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaiñe yenjât nângâjetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâningijetâ gemu lok tawi tawiñe sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâjanâk hop sambe kakñan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbi

belângen manmaiñe nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyehâkgât ultigumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotnje otmain. ¹³ Otmu nengât huŋ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotnjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nâŋgâm aŋulakŋetgât ki ekyongoan. Aŋgoân nâ niniâk yeŋâlen taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nâŋgânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjenje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yeŋât galemlipyenjeâmâ sesenjgâlâk. Gârâmâ âwâyeŋeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yeŋât nâŋgân nâŋgân ya pâroŋ sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yeŋe nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristoŋe mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâŋ tâŋâk watman. Nâŋe kâi towat otman yawuâk watmâ manŋetgât naŋgan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hâŋgângumune yeŋâlen taka den kâsikum yiŋgiwuap. Den kâsikum yiŋgimu nâŋgânomai yan nâŋe Kiristohât komot den kâsikum yiŋgimune lâum mansai yakât topne nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjenje Kutdâhâlen kepeim nanjenje âwâŋjenje tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjenje nâhâitjenje ki takawuap sâm yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu hâmeyeŋe bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâhâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yeŋâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topne nâŋgâwom. ²⁰ Yâhâ yeŋahâk den topne topne

alahum biwiyeŋe ki galemahom hengeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenje otmap yan ikjé Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwi nâŋgân nâŋgânnenjan ge mâmâŋe otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yeŋâlen taka girawu otyiŋgiwomgât naŋgai? Nâŋe taka den kâwâ kârihân kuwikyekbomgât naŋgai me lohotjan taka buku otyiŋgiwomgât naŋgai?

5

Lok âlâŋe otmu dondâ bâleop ya ketetŋetâ manâkgât sâop.

¹ Yeŋgât den pat bâleŋe yuwu sâŋjetâ nâŋgâwan. Yeŋgâlen gâtne lok âlâ mâmâŋait yanje ki orotne otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yauu yakât pâku lohimbiŋe samut kârikjé katŋetâ tap. Yâhâ yeŋeâmâ yelekmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yeŋgâlen gâtne lok âlâŋe imbi memu nanyetne teteop. Yauu gârâmâ manmâ manmâ nanyetne lok otmu mâmâŋe ya bâleop. Mâmâŋe bâlemu âwâŋaŋe imbi âlâ miop. Yauu gârâmâ nanje yanje mâmâŋe orop manmawot. Yauu manmâ lok âwâyetne senje buhum betŋehen kionjmwot. ² Yauu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât aŋulakŋet. Otmu lok ya ketetŋetâ manbâp. Yauu otbâi yamâ yeŋe yelekmâ ki yelekmâ yauu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât nâŋgâmune dondâ bâleap. ³ Nâŋeâmâ kâlepŋehen mansan. Yauu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenjanje sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopŋeâk yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yesu Kutdânenje biwinaŋe yâk hikum

mansan. Otmu yâkŋe girawu sâm hâreyiŋgiop yazuâk lok bâleŋe yukât sâm hârewaŋgian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewaŋgimbâm yakât nâŋgâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenŋe yâkât wâtjan kinmâ yuwu otbaŋgiŋet. ⁵ Hâmbâi Kutdânenŋeŋe âwurem ge lohimbi biwinenŋahât topne ekmâ nâŋgâm sâm hâreningiwuap. Sâp yan Anitâŋe lok yu membuapgât yeŋe ketetŋetâ ari belâŋen manmu Satanje hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiwuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yanje mâmâŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yakât anjulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nâŋgâŋetgât matuk keluŋjan hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipnenŋeŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendâreŋetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunjetâ matuk keluŋjan sânduk sâm ârândâŋ otmap. ⁷ Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbi yâhâp yanje hohetyenjan manmutâ orotmeme bâleŋe yunje mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekŋetâ belâŋen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât sennjan koko salehâk mansai yazuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanje gâim hepŋe tuaŋguminiwi.

Hepje tuaŋgum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanje gâim hepje tuaŋguminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepje moseleakmu mum yan nengât tosanenje bunewâk pilâningiop. ⁸ Yakât otmâ heroje nâŋgâwaŋgim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbiŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋgiŋet sâm pepa kulemgum katyinŋiwan ya ekŋetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋgenjumune nâŋgâjet. Pâku lohimbi nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senje âlâlâ ekŋâlem kombo meyinŋimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeneâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeneâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyinŋiwan. Bukulipyenje nombotŋe “Emelâk biwinenje Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senje âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belângen sâmai, me to kârikŋe neŋjetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyinŋimai. Bukulipyenŋe yawu otmai yamâ kewilâyekŋetâ belângen ge manŋetgât den ya kulemgum katyinŋiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât naŋgan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâŋe lohimbi belângen mansai yenŋât sâm hâreŋgiwomgât Anitâŋe ki sâm nihioŋ. Anitâ iknak biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm

sâm hâreyiñgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyenje orowâk biwiyeñjae hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeñgâlen gâtje âlâ me âlâje otjetâ bâlemap ya sâm hâreyiñginjet. Sâm hâreyiñginjetâ ki nângânomai ya kewilâyekjetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Moseñe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleje otmai ya hohetyeñjambâ ketetyekjetâ arinomai.”

6

Lohimbiñe hionjakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatje âlâ nângâwan yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeñgâlen gâtje nombotjae kuk otmâ hionjakmaiâñ aingoân papatolipnenjae umatje yu kuwikninginjetâ kaok orangine sâm yâk yeñgâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyenje hionjakmai ya meyekmâ ari pâku lok yeñgâlen den âiân katyekjetâ yâkje sâm hâreyiñgimai. Den pat yu eknohojetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenjae kepeim manmainje lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyiñginom yakât emelâk Anitâje sâm kalop. Âlâje yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaije orotmeme bâleje otmai ya yeñgât sâm hâreyiñginomai. Yakât otmâ den tâñât yuwuya yamâ yeñahâk in yawu kuwigmâ kaok orangimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anjelo yeñgât gurâ sâm hâreyiñginom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyenje orop

den ki kuwikmâ kaok oraŋgimai? ⁴ Yawu gârâmâ yeŋe kuk otmâ hioŋakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkâŋ otmai yeŋgâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen aŋunyeŋe bia. Yeŋgâlen gâtje lok âlâ nâŋgân nâŋgâŋje oropje sâm hâreyiŋgimu ârândâŋ otbuapgât dop tap ya naŋgan. ⁶ Yeŋe hioŋakmaiân lohimbiŋe Kiristohât den nâŋgâŋjetâ helekje otmu pilâmai ya yeŋgâlen ari den âiân karakjetâ sâm hâreyiŋgimai ya nâŋgâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yeŋe hioŋakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpguŋjetâ yaŋak manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen ki tetem heŋgeŋguap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâŋe mem bâleyekne sâm otjetâ yan ki iliwetmâ matje kâpekyiŋgimbâi. Me kombo meyiŋgine sâm otjetâ nembe kalem otyiŋgimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yeŋahât nâŋgâŋjetâ yahatmu bukulipyenje orop sâm bâleŋgimai. Me kâirahom kombo meaŋgimai. ⁹ Lohimbi yawu otmaiŋe manman kârikŋjan ki mannomai. Yakât âlâŋe ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk enŋatyenjanje kâityongomapgât yuwu sâmune biwiyeŋan mem mannomai. Lok yuwuyanje manman kârikŋjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyenje pilâyekmâ lok bukulipyenje orop manmâ ekŋâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyenje yeŋgât senje âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai, me kombo miangimai, me den bâleŋe hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikŋe nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyanje

Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. 11 Yâhâ embâñjân Kiristohâlen biwiyeje ki katbi yan yen nombotjahe orotmeme bâleje yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heaknej biwiyeje mem heweweñ tuhumu Kudânenje Kiristohâlen biwiyeje katjetâ Anitâñe tosayeje pilâyîngiop. Tosayerje pilâyîngimu Kiristo orop biwiyejanje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwañgim manjetâ Anitâñe yekmu ârândâj otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

12 Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâñe nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâje yuwu sâmune nâñgâjet. Bulâñjanâk yu me ya otnomai yakât Anitâñe yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kereknej yen otmu bukulipyenje ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmune nâñgâjet. Nâje yu me ya otbom yakât Anitâñe nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinanje yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. 13 Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne yuwu mon sânomai. “Nenne sot nemunje wâtnenje tiñ tiñ sâekgât Anitâñe sot topñe topñe kalop. Otmu sot nem kâriknej mannomgât Anitâñe tepnenje orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunje tepnenjan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nâñgâjet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâñe sâmu manman topñe topñe biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknenje yu kon sâm âiñe menom yakât Anitâñe

sâm kalop. Anitâhât tem lâuwañgim mannomgât wâtnenje ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetje hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkje ikje wâtñambâek Kutdânenje mumuñambâ mem ya-halop. Yakât dopjeâk nen mumuñambâ mem ya-hatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyeje katbi yan yâk orop biwiyejanje hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyejanje tiñâk kepeim manmâ yâkât lauñe me kâine bâtne otmâ hoñ bawañgim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yençâlen torokatmâ yâk orop buku orançine sâm oai? Kâmbukje, pilâñjetgât nañgan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetje konohâk otbuap. Âlâne yakât ki ekyongop? Den yan yuñe emelâk Moseñe den âlâ kulemguop ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiñahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetje konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne biwiyejanje Kutdâhâlen kepeim mansaiñe yâk orop biwiyejanje hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyejanje hikuakmâ konohâk olop yan Anitâne ikje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu biwiyejan ge tatmap. Biwiyejan ge tatmap yakât otmâ yeñe eñgatyeneâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenje Kiristoñe kawenenjan kinmu kuñetâ muop yan manman bâleñahât pañgoñâmbâ holajnenekmâ Anitâ orop manman kârikjan mannomgât pat kunin-

giop. Yakât otmâ biwiyenjae yâkâlen kepeim tem lâuwaŋginomai. Tem lâuwaŋgim manjetâ lohimbi belângen mansaije yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otjet. Yawu otmain sâm haοŋmâ ârândâŋ biwiyenje galemahom manjet. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kâwâ konda otmai yan yeŋe hâkyenje mem bâleakmai. Yâhâ orotmembe bâlenje nombotje âlâ otmai yan je hâkyenje ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeŋe manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa kulemgum katnihijetâ ekban. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Lok âlâ me âlâŋe imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenjae kepeim yâkât tem lâuwaŋgimaije imbi ki menom sânomai yan je ârândâŋ otbuap. ² Yawu gârâmâ yeŋgât kapilipyenje kiŋgitje orowâkje imbi yekŋâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiye miakmâ biwiyenje hikuakmâ konohâŋ manjetâ ârândâŋ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâŋe loknje imbiye miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiŋaŋe lokŋahât pat mansap. Otmu lokŋaŋe gurâ imbiŋahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetje ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokŋaŋe me imbiŋaŋe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât heweweŋ otbe sâm yan aŋgoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetje hikuakmâ konohâŋ otmu yan hâkyetje alirakdomawot yan je ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakŋan Manman bâleŋahât Amboŋe Satan

yâkŋe kâityotgomu lohotŋe otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi barak manbom sâmu ârândâj otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeŋe yawu manŋetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitŋe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yanę nâŋe mansan yuwu manŋetgât naŋgan. Yawu gârâmâ nenŋe Antîhâlen biwinenŋanje kepeim manmunŋe iknjak dopnenŋan mâmâŋe otningimu manman iknjâk iknjâk manmain. Yawu otmâ mâmâŋe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotŋe âlâmâ manmanyenę âlâ manmai yamâ Antâŋe dopyeŋan mâmâŋe otyiŋgimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe imbi barak mansan yakât dopŋeâk yeŋe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâj otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋanje hâkyenę tihitŋe otnomaihât dop ki tap. Yanę lok me imbi eknjâleangim otmâ tâpikgumaihât âlepŋe miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokŋe imbiŋe miakmâ biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim mansai ya yeŋgât Kutdânenŋanje sâop ya ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe imbilipyenę pilâyeknomai otmuâmâ imbi yanę lok ondop yeŋgâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenę yeŋgât tepyenę huruŋ sâmu kaok nâŋgânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbi nombotŋanje emelâk Kiristohât den pat ki nâŋgâwi yan miakbi ya yeŋgât nine

biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim manmai ya yenjât imbilipyenje Kiristohâlen biwiyeñanje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyenje loklipyeñanje orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³ Otmu imbilipyenje gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim manmai ya yenjât loklipyeñanje Kiristohâlen biwiyeñanje ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyeñanje orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. ¹⁴ Lohimbi yanje ki pilakmâ mansawot yakât Anitâje nan baralipyetje orowâk nângâyiñgimap. Yawu gârâmâ ki nângâyiñgimap mâne nan baralipyetje betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim mansaiñe loklipyeñje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyeñanje ki kepeim mansai yâk orop kaok orangiñetgât Anitâje sâm yingiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeñanje ki kepeim manmaiñe loklipyeñje me imbilipyenje pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâñ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim manmai ya yenjâlen ki tatbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim manmaiñe tem lâuwañgim loklipyeñje me imbilipyenje Kiristohâlen biwiyeñanje kepeiñetgât lohotjan otyinginomai. Yawu manjetâ manmanyene ya ekmâ Kiristohâlen biwiyeñanje kepeinomaihât

mâtâp ki maŋguyin̄ginomai.

Anitâŋe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

¹⁷ Yâhâ den sâm aran yukât topne nâŋgâhetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotne komotne den kâsikum yîŋgim mansan yakât sâmune nâŋgâhet. Manman amboje Anitâŋe manmannenje ikniâk ikniâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeje Kiristohât den pat âlepne nâŋgâhetâ bulâŋe otmu biwiyeje yâkâlen katjetâ Anitâŋe meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸ Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâŋe nen Yura lohimbi manman âlepñahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknenje torehenjan undip tuhuaŋgim gamain. Yâhâ nengâlen gâtje âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mansainje hâknenje torehenjan undip tap yakât nâŋgâm topnenje ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiye biwiyeje Kiristohâlen katmâ mansainje hâkyeje torehenjan undip ki tuhuaŋginomai. ¹⁹ Yâhâ hâknenje torehenjan undip tuhuaŋgimain me ki tuhuaŋgimain yamâ bulâŋe bia. Yamâ orotmeme tâŋât. Yâhâ Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ tem lâuwaŋgim mansain yaŋe bulâŋe oap. ²⁰ Yakât yâhâpne sâmune nâŋgâhet. Anitâŋe meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiŋgiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manjetâ ârândâŋ otbuap.

²¹⁻²² Otmu honj bayiŋgimai ya yengât yuwu sâmune nâŋgâhet. Lok Kutdâ âlâ me âlâŋe

hoj baninginjet sâm meyekjetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristoje manman bâlejahât pañgoñâmbâ holanjeckmu yâkâlen yeje biwiyeñjañe kepeinetâ Anitâñe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyeñe yeñgât amutgen manmâ hoj bayingim mansai yakât ki gorâyiñgiâk. Yâhâ lok kutdâlipyeñjañe hângânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kuttâ hoj bawañgim gai yawuâk hoj bawañgim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok kutdâhât amutgen ki mansai yeñgârâmâ yuwu sâmune nângâjet. Yeñeâmâ Kiristohâlen biwiyeñe katjetâ Anitâñe meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoj bawañginomai yakât Anitâñe sâm yinjiop.

²³ Kuttânenje Kiristoje kawenenjan kinmu kuñetâ muop yan Anitâñe manman bâlejahât pañgoñâmbâ holajnenekmâ manman kârikjan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwiyeñan kionmâ mem gulip tuhuyekmaihiâ Kiristohât tem lâuwañgim manmâ biwiyeñe galemahom mannomai. ²⁴ Anitâñe meyehop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyeñjañe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yeñgât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yeñgât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâjet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kuttânenje ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristoje yâkât den pat kâsikum yinjiomgât tepje nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinanje

tinjâk kepeim manbehât mâmâje otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângâjet.

26-27 Umatne topne topne kaknenjan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansainje yauwâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipyenje orowâk mansainje imbilipyenje ki pilâyeknomai. **28** Otmu sihan mansai yaŋe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yeŋgât kakyeŋan umatne âlâlâ yâhâwuap. Umatne âlâlâ yawuya kakyeŋan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

29 Bukulipne, den ekyongoan yukât topne yuwu sâmune nângâjet. Kudânenje âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyenje orop mansainje umatne topne topne kakyeŋan yâhâwuap yakât ki gorâyiŋgiwuap. **30** Otmu weyeŋe nângâm isenomaiŋe sâp utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyenje heroŋe otbuapŋeâmâ heroŋe kakjanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senje âlâlâ puluhum ambokunomaiŋe ya eknâlem yeŋjanâk talâkgât biwiyeŋe ki kinbuap. **31** Yâhâ hânân senje âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ lohimbiŋe senje âlâlâ puluhum aŋgi gunji otmai yaŋe manman yauwâk torokatmâ mannomaihât biwiyeŋe ki hikunomai.

32 Yeŋe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyiŋgiâkgât naŋgan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatne yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât yâkâlen biwiyeŋe hikum tem lâuwaŋgimai. **33** Yâhâ lok imbi naomlipyenje orowâk

mansaiñe umatñe teteyiñgimu hâhiwin kakjan manmaiñhât gorâyiñgimap. Me imbilipyenjañe heroñe otyiñgiñetgât yâk yeñgât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyeñe yeñgâlen biwiyeñe tatmap yan Kudâhâlen biwiyeñeñe tiñjâk kepeim tem lâuwañginomaiñhât biwi yâhâp otmai. Ótmu imbi sihan me imbi tat tatjañeâmâ senje âlâlâ yeñe yakâlâk ki nângâmai. Yâkjeâmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâm biwiyeñe heweweñ otmu Kudâ hoñ bawañgineñhât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeñe orowâk mansaiñeâmâ loklipyeñeñe heroñe otyiñgiñetgât yâk yeñgât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeñe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyiñgian. Yeñe umatñe kakjan manmaiñhât mâtâp yu watmâ mannomaiñhât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kudâhâtem lâuwañgim biwiyeñeñe yâkâlenâk hikum mannomaiñhât nañgan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândâñ otbuap.

³⁶ Ótmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâñjet. Imbi yamâ hâkje katahemu lok nombotjañe ketetmai sâm âwâñjañe iñkje eñgatñeâk lok katbañgiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândâñ oap. Ótmu lok yañe baratñe ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Ótmu âwâñjañe baratne alitbom sâm biwiyeñe nângâmu ârândâñ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yañe baratñe lok katbañgiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratñe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âiloñgo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâne lokne pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâjet. Lokne tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi loknâje mumbuap yakât kakjan lok âlâ membuap yanje ârândâj otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotnâje Kiristohâlen biwiyenâje kepeim mansai ya yenjâlen gâtne membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinanje yuwu nañgan. Imbi kambut âlâ me âlâne lok barak mannomai yanje heroje nângâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmâjhât Heakne biwinan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotnâje Kiristohât den pat âlepne nângâjetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenje nejetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâjet. Bulâjanâk nângân nângânyenje pâronj sâmu Porom Lâpiohât nângâjetâ tânjât otmu biwiyenje Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiye Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje yeje nejetâ ki bâlewuap yakât topne nângâm hengenguai. Yawu gârâmâ yenjâlen gâtne nombotnâje Porom Lâpio yakât topne emelâk nângâwin sâmaiye hâkyenje mepaemai. Hâkyenje mepaem bukulipyenje Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmai ya yenjât ki nângâmai. Yâhâ nombotnâje âlâneâmâ bukulipyenje

yenjât biwiyeñje gemap sâm nângâyiñgim lohotjan otyiñgimai. ² Lok âlâ me âlâñe Anitâhât biwiyan nângân nângân tatmap yakât topñambâek nângânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topñambâek nañgain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyeñjañe kepeimai yâhâmâ nângâyiñgimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyeyanje Porom Lâpio mepaem sot gotyeñjan katmai yakât toreheñje yenjak nemai yakât yuwu sâmune nângâjet. Pâku lohimbiñe nak me kât tâñjât me himbimân gâtje me hânân gâtje wuân me wuângât towatje hâwim kânângâm “kutdânenje, kutdânenje” sâm ulitgujetâ ki nângâyiñgimap. Nenjeâmâ Porom Lâpiohât nângâmunje tâñjât otmu Anitâ konok “Awoñnenje,” sâm mepaemain. ⁶ Kutdânenje Kiristoñje awoñnenje Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topñe topñe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenñjañe kepeim wâtjan kinmâ Anitâhât tem lâuwañgim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topñe bukulipyeyje nombotñañje ki nângâm hengeñguai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeñjan katminiwi yakât nângâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwereñje yuâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñjan katmai yakât toreheñje nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ nejetâ yanje biwiyeñje mem gulip tuhumap. ⁸ Bulâñjanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyeñjan katmai yakât toreheñje nenom me ki nenom yakât Anitâñe nângâmu tâñjât otmap. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ

imbiâk otmain. Me Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeje Porom Lâpiohât topne nângâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ bukulipyenjaŋe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenje ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeje nângân nângânyeŋe pâroŋ sâmu Porom Lâpiohât nângâjetâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtnejé âlâ me âlâŋe pâku lohimbi yeŋgât opon kâmbukŋan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot nejetâ yan bukulipyenje âlâ me âlâŋe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenje nejetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yeŋgâlen torokatjetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manjetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yaŋak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Kiristonje yen otmu bukulipyenje yeŋgât tosahât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeje Porom Lâpiohât sot torehenje nejetâ yekmâ bukulipyenjaŋe biwi yâhâp kakŋan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matnejé yeje tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinaŋe yawu nângâman. Bukulipne nombotŋajen Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋjan katmai ya yeŋgât senyeŋjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâm ya ki nembom.

9

Pauloŋe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâje yu me ya otmangât lok âlâ me âlâje kunihinomaihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenjae mâtâwân tetenihim aposolo nep sâm nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepje ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjae kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâje aposolo nep mem mansangât bulâje yamâ yeje orotmeme bâleje betbangim Kutdânenje Kiristo tem lâuwañgim gai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjae nâhât nângâjetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângâjetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanje nângâm bâlenihim sâm ge katnekmai sâp yan den matje yuwu sâman. ⁴ Nâje yen Kiristohât komot mansai yejgâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matje yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipje, Petoro, otmu aposolo lok nombotje, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapije kapije manmâ arai ya yejgâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matje sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yejgâlen gâtje nombotjae Banawa orop netgât “ki tânyotgomunje yetjak kapi ambolipje yejgâlen ari âi tuhumutâ hâmeje yitginomai” sâjetâ ki ârândâj oap. Yâhâ nâje imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Hep bero yanjeâmâ gawaman yejgât nep tuhumai yan yeje tewetsenjae sotyeje me kapamgât senje âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambojae yeje kalamân gâtje mem nem manmai. Otmu noniñ bulimakao

ambolipŋaje yenjahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ yan. Emelâk Anitâŋe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaoŋe nep tuhuyiŋgimu yan bulâŋe nemap sâm lauŋe ki sâhâm manŋunomai.”
Yawu tap.

Girem den yu Anitâŋe bulimakaohâlâk nâŋgâm ki ekuop. ¹⁰ Nenŋe otmunŋe bulâŋe tetemap yakât nâŋgâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenŋe bonŋe tetemu nenomgât nâŋgâm nep kâmetmain. Otmu imbiliŋnenŋe bonŋe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopŋeâk nenŋe âi topŋe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâjetâ bonŋe otmu yanŋak manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matŋe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotŋaje belâŋen takâ den kâsikum yiŋgimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benŋe aŋgoân nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwihet yene lok belâŋen tohoŋjetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Sâp yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nâŋgâm den ekyongowin yawu nâŋgâmaiħât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâm ki ultiyongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyiŋgimain sâm hâhiwin kakŋan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nâŋgâm heŋgenŋuŋetgât nen Yura lohimbijen Anitâhât hotom uwaŋgi

mepaenehât orotmemenenje ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbiñe nengât kalamân gâtnej mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukñan yâhâ katmain. Yakât torehenje Lewihât komolân gâtnej Anitâhât hoj bawañgimaiñe miakmai. Otmu nonij bulimakao gâim Anitâhât hotom umainej yakât torehenje ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopneâk nenje Kiristo Kudânenje hoj bawañgim komolipje den kâsikum yingimunje benje yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeje mâtâp ya watmâ tânnohojet sâm ki kendâyiñgim gaman. Otmu pepa kulemgum katyinjian yu gurâ sâlikum ekmâ tatjetâ yeñgâlen takamune yan tânnohonomaiahât ki katyinjian. Nâje hâmeje barak hoj bayiñgim gaman. Otmu yawuâk hoj bayiñgim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâne nângâm bâlenihim nâhâitje “Tewetsenjahâlâk nângâm âi memap,” sâm ajuñ nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitje “Imbiâk sâmap” sâmaiât yeje sot me âlâlâ ki tânnohojetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepne yu kâsikum yingiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatje topne topne tetenihimbâp. Yamâ benje iñkhe sâtgât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine eñgatneâk watmâ nep yu meman mâne yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâm ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâje âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwañgim manmâ gan. Yawu gârâmâ

yenje sot me âlâlâ tânnohojet sâm ulityongomune bâlewuap. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeñje wuân membom yakât yuwu sâmune nângâjet. Nâje Kiristohât den pat âlepñe yu pâku lohimbi kâsikum yinçimune nângâm biwiyeñaje yâkâlen kepeim mansai. Yakât matñe yu ya tânnohojet sâm ki ulityongoman. Ya yenjât nângâmune tepne heronje otmap yamâ nâhât hâmeñjahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâjetâ tem lâuyinçiman. Yawu gârâmâ lohimbi topñe topñe kingitñe orowâkñe Kiristohâlen biwiyeñje katjetgât yuwu hoñ bayinçiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenñañe girem den topñe topñe kulemguwi yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnañe Kiristohât den pat âlepñe nângâjetâ gemu bet pilâm papatolipyenje yenjât girem den yakâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yenjât nângân nângânyenje pâroñ sâmu yâkâlen biwiyeñje katjetgât nâje girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyeñje âlâlâ mem mansai yakât dopñeâk mem mansan. Yâhâ yâkñe nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâjetâ gemu betpilâmaiñhat yâk orowâk lohotñan manmâ orotmemeyeñje watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyenñañe girem den âlâlâ kulemguwi yakât topñahât yen pâku lohimbiñe pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yenjât orotmeme âlepñe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yenjât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâjetâ gemu

betpilâmaiħât yen orowâk lohotjan manmâ orotmemeyeňe watman. Yawu manmâ yan Anitâħât tem lâuwaŋgim Kiristoňe den eknongop ya tâj tâjâk watman.

²² Yâħâ pâku lohimbiňe Porom Lâpio betbaňgim biwiyeňe Kiristohâlen katbi. Ya yeňgât bukulipyenе nombotħanje Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nene sâm otmâ biwi yâħâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk nejetâ yanje biwiyeňe mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâm ya yeňgât dop manmâ sot ya ki neman. Yâħâ lohimbi kiňgitje orowâknej Kiristohâlen biwiyeňe katjetâ tosayenje pilâyinġiākgât nâje lok topnej topnej mansai yeňgâlen ari yanje orotmemeyeňe mem manmai yauwâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyeňanje kepeinetâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje orowâk menomgât nângâm lohotjan manman.

²⁴ Otmu nenne manman kârikjahât bulâje menomgât nângâm manmannenje girawu manmuniňe ārândâj otbuap? Yakât topnej nângâjetâ keterahâkgât orotmemenenje âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Senje âlâlâ āilonjo katjetâ tatbuap ya mene sâm lok kiňgitje orowâknej sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konoknej kâriknej otmâ senjan ariwuap yanje miakbuap. Yâħâ ya membe sâm biwiňanje yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopnejek nenje manman kârikjahât bulâje mene sâm yakâlâk nângâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ āilonjo ya mene sâm sururuk sânomaiħât

sâp katmai yakât nângâm inânnjan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapje senje âlalâl âilonjo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikñahât bulâje menom yamâ tat tat kârikje tatkâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâje ya membe sâm nâje manman kârikñahât topje lohimbi kingitje orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâje nekmu bâlemap sâm mâtâp katnihiop yu tâj tânjâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiye otjetâ bâleminioy yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yeje mâtâp yu tâj tânjâk watmâ mannomaihât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk tâmbâlipnenjenje Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Moseje galemyongom dâiyekmu saru guluñehen takawi. Takanjetâ Aihita yengât hep berolipyenjenje wavyekmâ yongomaihât Anitâje sâmu kulewoñboj âlâje tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekje hân kakñan liñmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenje Kiristohâlen biwinenjenje katbin yan toen katnenekbi yakât dopñeâk tâmbâlipnenjenje Anitâhâlen biwiyeje katbi. Anitâhâlen biwiyeje katjetâ Moseje dâiyekmu kulewoñboje kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakñambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenje Kudâhât tem lâuwañgim sâp sâsâñjan nângâwañgim natik nemain yakât dopñeâk

Anitâhât tem lâuwaŋgim sâp sâsâŋjan sot âlâ, kutnje mana sâm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi.

⁴ Otmu Kudâneneje Kiristohât nâŋgâm wain to nemain yakât dopnjeâk emelâk Anitâŋe sâmu kât âlâ bâok sâm yapâ to senje hindakmâ gemu tâmbâlipnenjaŋe newi. Yâhâ sâp yan Kiristo iknjak tihityeŋe otmu lok ki manmaiâŋen ari manbi.

⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiâŋen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kiŋgitnje orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutnje tuhum kânâŋgâjetâ kinmu mepaem orotmeme bâleŋe topnje topnje otbi. Yakât matnje hilipyongomu muwi. Yakât nâŋgâm nengu Anitâŋe yawuâk hilip-nongomap sâm otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiŋjaŋe Anitâhât hotom uwaŋginom sâop. Yawu gârâmâ emet haŋ sâmu bulimakao umutnje yakât hotom uwaŋgim orotmeme bâleŋe otmâ mepaewi. Yakât Moseňe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuŋe noniŋ bulimakao gâim hotom uwaŋgiwi yakât torehenje nem heroŋe otbi. Heroŋe otmâ kâwâ konda dondâ otŋetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakŋan yâk yengâlen gâtnje lok kiŋgitnje orowâkŋe kasalipyenje yengât baralipyenje orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâŋe matnje yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nâŋgâm nenŋe otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakŋan po yingimu Anitâhât sâm guhuŋbi. Yawu otbi yakât matnje Anitâŋe sâmu hambe sâtnje bâleŋanje yingimu muwi. Yakât otmâ umatnje teteningimu Anitâhât

ki sâm guhuñnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâm bâleyitgiwi yan yakât matnej Anitâne anjelo âlâ hângângumu ge lohimbi kinjgitnej orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yeje otbi yazu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnennjanje orotmemem bâlenje topnej topnej otjetâ Anitâne sâmu umatnej topnej topnej teteyiñgiop yakât den pat Moseñe kulemguop. Yakât otmâ nenne den pat ya nângâm biwinenjan katmâ umatnej yazuâk teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwañgim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nângâm mannom.

¹² Yeje Kiristohât mâtâp tâj tânjâk watmunnej Anitâne neneckmu ârândâñ otmap sâmaiñe mâtâp ya pilâm mâtâp bâlejan kioñmaiñ hât biwiyenje galemahom manjetgât nañgan. ¹³ Umatnej âlâlâ teteyiñgimu mansai yamâ lok ârândâñ yazuâk teteningimap. Otmu umatnej topnej topnej teteyiñgiwuap yan lohotnej otmai sâm Anitâne bulâyanâk mâmâñe otyiñgiwuap. Mâmâñe otyiñgmu yâkât wâtjan kinmâ manman âlepñjan mannomaiñ hât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topnej yuwu sâmune nângâñjet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpiohât opon kâmbukñjan yâhâ sot nene sâñjetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topñahât ki pâpguai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nângâñjetâ ârândâñ oap me bia? ¹⁶ Kiristonje kawenenjan kinmu kuñjetâ hepnej gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunnej hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yazu otmâ

Kiristo orop biwinenŋaje hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtgum muop yakât dop kum baŋga mem motokmâ aŋgim nemain. **17** Yâhâ menduhunenekmu biwinenŋaje yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum baŋga kândâkdâek mem motokmâ aŋgim nemain.

18 Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenje âlâen hâum sâmune nâŋgânet. Yura lohimbiŋe tosayenjahât nâŋgâm noniŋ bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukŋan yâhâ katmai. Katjetâ tatmu hotom umaiŋe ya mem Anitâhât hotom uŋetâ semap. Hotom uŋetâ semu yakât torehenŋe noniŋ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeŋŋaje hikuakmâ konohâk otmu nâŋgâyîŋgimap. **19** Otmu yakât dopŋeâk pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot go-tyenjan katmâ yakât torehenŋe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâŋe bia. Yakât otmâ sot go-tyenjan katjetâ tatmap yakât nâŋgâmune tâŋjât otmap. **20** Yawu gârâmâ sot yamâ mem go-tyenjan katmai. Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot go-tyenjan katmai yanâmâ weke bâleŋe mepaem sot mem katyîŋgimai. Yakât otmâ yeŋe pâku lohimbi orop sot yakât torehenŋe nenomai yan weke bâleŋe orop biwiyeŋŋaje hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaihât sot yakât torehenŋe ki nenomaihât naŋgan. **21** Yâhâ Kutdânenŋahât sâtgât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop bi-

winenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe weke bâleŋe orop biwiyeŋanje hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenje nemai. Topŋe yawuhât yeŋe Kiristo otmu weke bâleŋe orowâk biwiyeŋanje hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaihât dop âlâ ki tap. [22](#) Ya kâmbukŋe. Pilâŋjetgât naŋgan. Yawu gârâmâ sot torehenje nenomai yakât Kutdânenjaŋe nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Yeŋe sârereakmâ Kutdânenje mem ge katnomaihât dop ki tap. Yakât otmâ yeŋe pilâŋjetgât naŋgan.

[23](#) Yeŋe yu me ya otŋetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benŋe yu ya otmai ya kerekŋe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. [24](#) Yeŋe manmanyehahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyenjaŋe manman âilongoân manŋjetgât nâŋgâm tihityenje otnomai.

[25-26](#) Yâhâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenje mem ari aŋgim bero emetŋan katmai. Orotmememe yawu otmai yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topŋe topŋe tatmâ arap yamâ ikŋe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ aŋgim bero emetŋan yâhâm sot torehenje ya puluhunomai yanâmâ den ya nâŋgâm sot yakât ki nâŋgâm ketet otmâ puluhunomai.

[27](#) Me pâku lohimbi âlâ me âlâŋe sâŋetâ emetyenjaŋe yâhâ tatnomai. Yâhâ tatŋetâ sot um yinŋinomai yan sot yakât ki nâŋgâm ketet otmâ

nenomai. **28-30** Yawu gârâmâ bukulipyenjae Porom Lâpio betbañgim Kiristohâlen biwiyeñanje kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenje nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yenjâlembâ gâtje âlâ me âlâje yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyeñan katsai yakât torehenje yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenje yenjât biwiyeñe bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkje yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenje nenje mem nene sâm yan angoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenje wongât otmâ bukulipnenje yenjât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkje nenekmâ nângâm bâleninginomai yamâ ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm âinohonomai.

31-32 Den ekyongoan yukât topje yuwu nângânomai. Yerje wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipje kerekje Anitâ mepaem heroje nângâwanjinjet sâm âilonjoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenje ekjetâ ârândâŋ otbuap. **33** Otmu lohimbi kerekje nekjetâ ârândâŋ otmu Kudâhâlen biwiyeñe katjetâ tosayenje pilâyiñgiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

Korinti yeŋgât imbiliþyeŋeŋe somotyeŋe katipguŋet sâop.

¹ Kiristoŋe ikgahât nâŋgâmu gemu lohimbi yeŋgât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayiŋgiminiop yakât dopjeâk otbehât nâŋgâman. Yâhâ yen gurâ yauwâk otmâ manjetgât naŋgan.

² Yâhâ yeŋe mâtâp girawuya watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm yakât nâŋgâne sâm âinohowi. Âinohorjêtâ den kâsikum yiŋgim gan ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmune biwine ârândâŋ otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâm menduhuakmaiân yan imbiliþyeŋeŋe sâŋgumŋak somotyeŋe katipguŋetâ ârândâŋ otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâm ekyongomune nâŋgânet. Anitâŋe Kiristohât kunŋe tatmap. Yâhâ Kiristoŋe nengât kunnenŋe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwaŋgimain. Yâhâ lok nenŋe gurâ imbiliþnenŋe yeŋgât kunliþyeŋe manmâ tihityeŋe otmain. Yakât dop kum imbiliþyeŋeŋe lohimbi senyeŋan kinmaiân lokliþyeŋe ewe katyekmâ somotyeŋe katipgumai.

⁴ Orotmemeyeŋe yauw tapgât lok âlâ me âlâŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyeŋe katipguŋetâ ki ârândâŋ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yanę somotyeŋe katipgumai yan imbiliþnenŋe lok nengât kunnenŋe tai yauw otmai. Yauw otmâ Kiristo kunnenŋe tatmap yâk mem ge katmai.

⁵ Yâhâ imbiliþyeŋeŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyeŋe ki katipgumai yanę lokliþnenŋe yeŋgât kunyeŋe tain sâm yakât dop otmâ lokliþyeŋe

mem ge katyekmâ ajuŋ yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiŋe aŋunyeŋe bia manmai ya yeŋgât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâjet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yaŋe aŋulakŋet sâm somotyeŋe korotok hâreyiŋgimai. Yâhâ imbilipyenjaŋe somotyeŋe ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai ya aŋulakŋet sâm loklipyenjaŋe somotyeŋe korotok hâreyiŋgimbâihât dop. Yakât otmâ somotyeŋe katipguŋjetgât naŋgan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâŋe iŋke nâŋgân nâŋgân watmâ hânje mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenŋeâmâ Anitâ Kunnenje sâm mepaem somotnenje ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakŋan “Âlâŋe lok yu tânguwuap?” nâŋgâm lok yakât gasumje tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyenjaŋe loklipyenje ewe katyekmâ somotyeŋe katipguŋjetgât naŋgan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât aŋelolipŋe iŋke mepaem tatmaiŋe ki nâŋgâm bâleyiŋginomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeŋe imbilipyenje yeŋgât nâŋgâjetâ gemapgât yuwu sâmune nâŋgâjet. Bulâŋjanâk Anitâŋe lokgât gasumje tâŋŋe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ meŋlipnenŋeŋe menenekbi. Anitâ Manman amboŋe yâkŋe konok kunnenje tatmap. Otmu nenŋe lokje imbiŋe miakmâ biwinenŋeŋe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenŋeŋe sâm kalop. Yakât otmâ biwinenŋeŋe hionjakmu iŋŋiâk iŋŋiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nâŋgâjetâ ârândâŋ oap me bia? Yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. Imbilipyenjaŋe

somotyeñe ki katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeñe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeñe biwiyenjan tap ya ekmâ nângâjet. Imbilipyenye yeñgât ilanyenye ya imbi bukulipyenye ekiñetâ âilongo otmap. Yâhâ loklipyenye yeñgât ilanyenye ya lok bukulipyenye ekmâ “Yu ki orotñe” sâm nângâm bâleyiñginomai. Yawu otmai sâm somotyeñe hâreñañgim yanâmâ eñakñetâ ârândân otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyenye kakñan sânomai yanâmâ yeñe sâm hâreñañgim yuwu ekyongonjetgât nañgan. “Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai yeñgât imbilipyenye somotyeñe katipgum lohimbi senyeñan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otjetgât Kiristohât aposololipñanje sâm katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nemom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yîngiminiwan yapâ konok longâeñetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângâjet. Yeñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenye kelihahâk sâm ki galemahomai. ¹⁸ Yeñe yeñahâlâk nañgañgiñetâ yahatmu nângâm bâleañgimai. Yâhâ bukulipyenye nombotñanje den pat yu eknohoñetâ nângâmune tipiñe bulâñe oap. ¹⁹ Yâhâ yeñgâlen gâtne nombotñanje Kiristohât den kelañgatñetâ hionjakmai yan den kelañgatmai ya yeñgât topyenye mem tetemai yamâ nângâmune âilongo oap. Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arainje

yawu otmâ lok yawuya yenjât topyeñe mem tetemai.

²⁰ Otmu yeñe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹ Lohimbi nombotje sot pato tatyinjgiapje yenjahât nângâjetâ yahatmap. Yenjahât nângâjetâ yahatmu bukulipyenje sot tipiñe tatyinjgiap ya ki kâsikum yingimai. Yeñe yeñeâk nemai. Otmu lok nombotjaqe to kârikje dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenje sot tipiñe tatyinjgimapje nejetâ ki dopjan otyingimap. ²² Yen sot pato nemaije bukulipyenje yenjât nângâjetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyeñanje ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeñe sot pato nene sâm aingoân yeñe emetyeñan tatmâ nembâi. Yakât yen âilonjo oai sâm nâje heroje nângâyinjgwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenjaqe natik yukât topje aposololipje ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlakuâk sâmune nângâjet. Emet omoj otmu yan Kutdânenje aposololipje orowâk sot bâinje newi yan Yurasinje Kutdâhât betjehen kioñop. ²⁴ Otmu omoj yan Kutdânenje Yesuñe bañga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâje yenjât kaweyeñan kinmune nohonomai yakât dop kum bañga yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâm yingimu nejetâ yanjak wain to gâim yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohojetâ hepne gemu mumbomân Anitâje nâhât nângâm mâtâp âiye kalop yakât bulâje tetewuap. Yakât otmâ

nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâm ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ baŋga otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenjaŋe kawenennjan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manjetâ Kutdâŋe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâjetâ yahatmu Kutdânenjaŋe kawenennjan kinmu kuŋjetâ muop yakât nângâjetâ kakŋe otmu baŋga otmu wain to yu nemai yan tosa umatŋe memai. Yakât otmâ tosa memain sâm yeŋe biwiyeŋe ekmâ otmai memai yakât nângâjetâ ârândâŋ otbuap yanâmâ baŋga otmu wain to yu neŋjetâ umatŋe yeŋâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap. ³⁰ Topŋe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteiŋgimu manmâ gai. Otmu bukulipyenye nombotŋaŋe gurâ hiliwhowi. ³¹ Yâhâ yeŋe biwiyeŋe ekmâ otmai memai yakât nângâjetâ ârândâŋ otmu yaŋak baŋga otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâŋe yakât matŋe ki yiŋimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbi belâŋgen mansai yâhâmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋâlen torokatmâ yâk orop matŋe memai sâm Anitâŋe umatŋe kakyeŋan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâm aran yukât bâiŋe sâmune nângâjet. Yeŋe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nene sâm otnomai yan bukulipyenye hârok takanjet sâm mamboraŋginomai. Mamboraŋgim tatŋjetâ hârok takanjetâ yan topŋe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotŋe po yiŋgimu sot pato nene

sâm otmâ emetyeñehen tatkot sot nejetâ ârândân otmu yanâmâ takâ natik nenomai. Yawu otjetâ Anitâne nângâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matne yeñgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâyahât Heakje mâmâje otningimu âi topje topje mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâyahât Heakje mâmâje otningimu âi topje topje mem mansain yakât nângâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nângâjet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyeñe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboñanje biwiyeñan kionjmu yañak Porom Lâpio me wahap tâñât, umut biwiye bia yawuya hâwim kânângâyekmâ yakât nângâjetâ bulâje otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâyahât Heakje lok âlâ me âlâhât biwiyeñan kionmap lok yañe Yesu ki sâm bâlewañgimai. Otmu biwiyeñan ki kionmap yañe Kutdânenje sâm Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât mâmâyahât Heak konohâk tatmap. Ikniahâk biwinenñan kionjmâ mâmâje otningimu manmannenñahât bulâje iknjâk iknjâk teteningimap. ⁵ Manmannenñahât bulâje iknjâk iknjâk teteningimap yakât dopjanâk âi topje topje mem Kutdânenje Yesu hoñ bawañgimain. ⁶ Yesu hoñ bawañgimain yan Anitâ iknjak mâmâje otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenje tânahom mannehât Wâtgât mâmâyahât Heakje biwinenñe mem heweweñ tuhumu manmannenñan tetemap

yamâ yuwu. ⁸ Nângân nângân âlâlâ Anitâhât biwiñan tap ya Wâtgât mâmâñahât Heakje mem lok nombotje yengât biwiyenjan katmâ mem heweweñ tuhuyekmu Anitâhât den topñambâek sâm kusânmâ bukulipyenje ekyongomai. Otmu lok nombotje âlâmâ ya yengât biwiyeñe mem heweweñ tuhumu Anitâñe yuwu me yawu otmâ tihitnenje otmap yakât topñe bukulipyenje kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotje âlâmâ biwiyeñe mem heweweñ tuhumu Anitâhâlen biwiyeñanje tiñâk kepeim wâtjan kinjetâ yengâlen bulâñe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topñe topñe teteyingimu mansai ya heñgemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotje âlâñeâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ kulem topñe topñe mejetâ lohimbiye ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotje âlâmâ lauyeñe mem heweweñ tuhumu Anitâhât den bukulipyenje kâsikum yingimai yan nângânetâ bulâñe otmap. Me lok âlâ me âlâñe den âiñe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâlenjahâlen mem sâmai yakât topñe nângâm heñgeñgujetgât lok nombotje yengât biwiyeñe mem heweweñ tuhumap. Me lok nombotje âlâmâ nimbilamyenje mem purik pilâyiñgimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmai. Me nombotjeâmâ biwi nângân nângânyeñe mem pâron pilâyiñgimu bukulipyenje den sâmai ya nângânetâ keterakmu purik gurik sâm lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakje ikñe enyatñeâk otmâ biwinenje mem heweweñ tuhumu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topñe topñe mansainje Kiristohât komot

konohâk oain.

12-13 Yawu otmâ lok topnje topnje, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok innej lok kutdâlipyeje yengât hoñ bayinjimai. Nen kereknej Kiristohâlen biwinenje katbin yan toen katnenekjetâ Wâtgât mâmânhahât Heak yâkjak mâmâje otningmu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenje mem heweweñ tuhumu âi ikniâk ikniâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtjan kinmâ Kunnenje Kiristo tem lâuwañgim biwinenjañe kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet.

14 Hâknenjeâmâ konohâk. Aiop hâknenjahât torehenje âlâ âlâ yañe âi ambojan ambojan tuhumi. **15** Yakât otmâ kâinenjañe yuwu mon sâwuap. “Ambonanje bam gamu nâñe hân tâlim tatmâ hâkâñ oan. Yâhâ bâtjanje âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nañgan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. **16** Me ândâpnenjañe yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu ñij ñij sâmu hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonahât sennjañe senje âlâlâ onom âlepne ya ekmap yawuâk ekbeâk nângâman. Yawu gârâmâ sennjañe âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nañgan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. **17** Yawu gârâmâ Anitâñe sennenjeâk katningiop mâne girawu otmâ sennenjañe den nângâmbâin? Me ândâpnenjeâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnenjañe kuñ korok nângâmbâin? **18** Anitâñe

iknej eŋgatneâk otmâ lok tuhum hâkgât torehenje âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknenje torehenje âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannenje ki tetemu âlepnej manbâin. Hâknenjeâmâ konohâk. Hâknenjahât torehenje yaŋeâmâ nep iknijâk iknijâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennenjaŋe bâtnenje yuwu sâm ki ekuwuap. “Âo, gâŋe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnenjaŋe kâinenje yuwu sâm ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pâŋnaŋak bam gawom.” Yawu sâm ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Hâknenjahât torehenje âlâ me âlâ eŋakmunje tâŋât otmap ya hârem pilâm âlepnej mannomgât dop ki tap. ²³ Otmu hâknenjahât torehenje nombotjaŋe âi ki tuhumai yamâ benje menjâleakmain yan bukulipnenjaŋe nenekjetâ âilongo otmap. Otmu hâknenjahât torehenje tetekjan tatmu ekjetâ aŋulakmain sâm hâknenje tihitje otmâ pet sâri latmâ kâtâpgumain. ²⁴ Yâhâ hâknenjahât torehenje nombotje âlâmâ tetekjan tatmai yamâ ki nâŋgâm ketet otmâ kâtâpgumain. Anitâ iknjak lok tuhum hâkgât torehenje âlâlâ katmu ârândâŋ olop. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânnenjan kioŋmu keterakningimu hâknenjahât torehenje âlâhât nâŋgâm aŋulakmain sâm hâknenje tihitje otmain. ²⁵ Otmu Anitâŋe lok tuhum hâkgât torehenje âlâlâ kalop yakât otmâ hionakmâ iknijâk iknijâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ tânahomai yan hâknenjaŋe

sânduk sâmu kilik milik manmain. ²⁶ Yawu gârâmâ hâknenjahât torehenje âlâ me âlâ hiwinje otmap yan hâknenje kerek hâhiwin nângâmain. Yamâ benje hiwinje ya biatmu yanâmâ hâknenje kerek sânduk sâm arimap.

²⁷ Aiop, hâknenjan hâum yan yuqe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâje âi iknijâk iknijâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anjoân nen lok nombotjaqe lohimbi belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângânomaihât Anitâje kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lohimbiqe Kiristohâlen biwiyeqe emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiqan den âlâlâ tatmap ya sâm holajmâ ekyongojetgât lok nombotje kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yinginetgât lok nombotje âlâmâ kut papasu sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem mejetâ lohimbiqe ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâm lok nombotje âi sâm yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbi mesekyeqe orop hejgemyongojet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbiqe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongojet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyeyqe manjet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotje yengât nimbilamyeye mem purik pilâyingimu den sâsâje ki sâsâje sâmai. ²⁹ Yawu otmâ âi topje topje yingimap. Yakât otmâ yen kerekje aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekje poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekje papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekje kulem

topnje topnje ki menomai. ³⁰ Me yen kereknej
lok ki heŋgemyongonomai. Me kerek yeŋgât
nimbilamyeŋe ki mem purik pilâyinjimu den
sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai. Me bukulipyenjaŋe
den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai ya nâŋgâm purik
gurik sâm lohimbi ekyongonomaihât âi ya
yen kerek ki yiŋgimap. ³¹ Yawu gârâmâ
Wâtgât mâmâŋahât Heaknej mâmâŋe otyinjimu
bukulipyenje tânyonganjetgât nâŋgâm biwiyeŋe
heweweŋ otmu Anitâ ultgum mannomai. Yawu
otmâ bukulipyenje orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ
tânahom manjetâ ârândâŋ otbuap.

13

*Bukulipnenje orop biwinenŋeŋe kepeiakmâ
konohâk otmu mannom.*

¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimbil-
amnenje mem purik pilâningimu den sâsâŋe ki
sâsâŋe sâmain, me aŋelo yeŋgât den sâmain yan bi-
winenŋeŋe bukulipnenje yeŋgâlen ki kepeimain.
Yawu otmâ den sâmain ya nâŋgâŋetâ hâpu umunje
pâoŋ sâmu munje pato pilâmap, me himbim
guŋguruŋ sâmap, yakât dopnje otmap.

² Yâhâ Anitâŋe iŋne biwiŋan nâŋgân nâŋgân
âlâlâ tatmap ya nâŋgâm heŋgengum bukulipnenje
den kâsikum yiŋgim yâk yeŋgâlen biwinenŋeŋe
ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâŋe ekmu
tâŋgât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenŋeŋe tiŋgâk
kepeim yan lokne ki otmai ya otmunje bukulip-
nenŋeŋe ekŋetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ
biwinenŋeŋe bukulipnenje yeŋgâlen ki kepeim
manmain yan Anitâŋe nenekmu gemap.

3 Otmu senje âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbi senje âlâlâhât umburuk manmai ya yiñginom. Me Kiristohât tem lâuwañginom yakât huhopñe kasalipnenñaqe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenñaqe bukulipnenñe yeñgâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâqe nâñgâningimu ki yahatbuap.

4 Yâhâ biwinenñaqe yeñgâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotñaqe mem bâlenenekjetâ yakât matñe ki kâpekyiñginom. Me sâm bâleningiñetâ yakât nâñgâm mem lohotje tuhuyeknom. Me nennjahâlâk ki nâñgâmunje yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotje yeñgât nâñgâmunje ki gewuap. Otmu buku nombotje yeñgât ki nâñgâm bâleyiñginom.

5 Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oranjim mannom. Otmu buku nombotñaqe hâmeân hâluhu otningiñetâ yan tepnenje ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakâlâk nâñgâm matñe yingine sâm biwinenñaqe ki mem mannom.

6 Yâhâ lohimbi nombotñaqe otjetâ bâlewuap ya ekmâ heroe ki nâñgâyiñginom. Yamâ benje uwawapje bia manmâ otjetâ âiloñgo otbuap ya yeñgât heroe nâñgâyiñginom.

7 Otmu buku nombotñaqe mem ge katneneknomai yan matñe ki otyiñginom. Me tep bâle nâñgâninginomai yan biwinenñaqe kepeiyekmâ mem tepyeje sândukje tuhuyeknom. Yawu otmunje yâk orop lohotjan manmâ yâhânomgât biwinenñaqe mem mannom.

8-10 Otmu sâp yiwerenje yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap ya iknej Wâtgât mâmâyahât Heaknej

biwinenŋan katmu bukulipnenŋe sâm kusânâmâ ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwinjan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya topnjambarâk ki nâŋgâmain. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânnenŋe holanjakmu yan den kakjeâk kakjeâk kâsikum yîngimain. Otmu nimbilamnenŋe mem purik pilâningimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom. Hâmbâi mâne Kiristoŋe âwurem ge manman bulâŋe ningiwuap yan âi topŋe topŋe mem mansain yu biatbuap. Âi topŋe topŋe hârok biatbuap yamâ biwinenŋanje kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

11 Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenŋe ekyongomunŋe nâŋgâjetâ tâŋjât otminio. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nâŋgân nâŋgân ya pilâwin. **12** Otmu nenŋeâmâ toen umutnenŋe enjakkunŋe âwâlele otmap. Yakât dopŋeâk Anitâhât biwinjan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ki nâŋgâm heŋgengumain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem gewuap yan Anitâhât biwinjan nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe tatmap ya topŋe nâŋgâm pesuk pilânom. Anitâŋe biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap yakât dopŋeâk nenŋe gurâ yâkât topŋe nâŋgânom. **13** Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu tap. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim âi topŋe topŋe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân biwinenŋanje kepeiakmâ konohâk otmu

buku oraŋgim manmâ yâhânom. Buku oraŋgim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenŋaje kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât nâŋgâm biwinenŋaje mem mannom. Yawu gârâmâ aŋgoân biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomgât Anitâŋe nâŋgâmap.

14

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamyenje mem purik pilâyiŋgimu den sâwi.

1 Yakât otmâ biwiyeŋaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nâŋgâm manjet. Yawu manmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu Kiristo hoŋ bawaŋgiŋetâ bulâŋe teteâkgât biwiyeŋe Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenje yingiŋetâ nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât âi ya biwiyeŋaje mem manjetgât naŋgan. 2-4 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok nombotŋaje Anitâhât den kâsikum ningimai ya nâŋgâmunŋe keterakningimu manmannenŋe kelihakmu manmain. Lok yawuyaŋe mem hewewenŋ tuhuneneŋketâ biwi sânduhâŋ manmain. Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotŋe âlâ yeŋgât biwiyeŋan katmâ nimbilamyenje mem purik pilâyiŋgimap. Nimbilamyenje mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâŋetâ nâŋgâmunŋe ki keterakningimu yaŋak Anitâhât nâŋgân nâŋgân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ iŋjak lok yawuya yeŋgât den nâŋgâmap. Yakât otmâ

den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai yan yeŋe biwiyeŋeâk ârândâŋ otmap.

5 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heaknejen kerek nimbilamyenê mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenê mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai ya lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bukulipyenê purik gurik sâm ekyongonetâ nâŋgâm heŋgeŋgumai yakât gurâ nâŋgâmune âiloŋgo otmap. Yâhâ lok nombotnejâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heaknejen lauyenê mem heweweŋ tuhumu lohimbi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonetâ nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katjetgâlâk biwinanje nâŋgâm manman. Lok yawuya yeŋgât nâŋgâmune yahatmap.

6 Bukulipne, nâŋe yeŋgâlen takawom yan Wâtgât mâmâŋahât Heaknejen nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmune nâŋgânetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanje ki tânyongowom. Yâhâ yeŋgâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâŋahât Heaknejen Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât Wâtgât mâmâŋahât Heaknejen mâmâŋe otnihimu den kâsikum yiŋgiwom.

7 Den sâm aran yukât topŋe nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aioŋ tuhumainân lok âlâŋe kep topŋe katmâ membuapne ombe kârikŋeâk mem waŋgam kumbuap ya bukulipnajenê nâŋgâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohotŋan mem waŋgam kârikŋe ki kumbuap yan bukulipŋe nombotŋe

ateŋe âlâengen kinnomaiŋe ombe ki mem heŋgeŋgum waŋgam gurâ hârem hilipgunomai.

⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tengâ tuhum mambotyinqinomai. Mambotyinqinetâ lok tem pato yan gâtje kulet sâwuapje tengâ tuhuai ya yekmâ bukulipje ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyeŋe âlâ yakât ki nâŋgâwuap mon yaŋe tengâ tuhunomai ya yengât lauyeŋjanâk kioŋmu kuŋjetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopneâk yengâlen gâtje âlâ me âlâhât nimbilamyenê Wâtgât mâmâŋahât Heaknej mem purik pilâyiŋgimu den ki nâŋgân nâŋgâŋje sânomai ya bukulipyenê nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. Yakât nâŋgâŋetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topne topne manmâ dennenŋe iŋŋiâk iŋŋiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupne âlâŋe hân âlâengembâ taka denyeŋjanâk eknongonomai ya ki nâŋgânom. Otmu nen gurâ dennenŋanâk ekyongomunje ki nâŋgânomai. Yawu gârâmâ den nâŋgâmain ya bukulipnenŋeŋ sânomai yanâmâ yâk orop heweweŋâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmâŋahât Heaknej mem heweweŋ tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm yan wuân âi meŋjetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nâŋgânomai.

¹³ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heaknej lok âlâ me âlâhât nimbilamyenê mem purik pilâyiŋgimu den ki nâŋgân nâŋgâŋje sâmaiŋe den yakât

topŋe nāŋgām purik gurik sām bukulipyenje ekyongonjetâ nāŋgānomaihât Anitâ ulitgunjet. **14** Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nāŋgāmu ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinaję nāŋgām ki sâman. **15** Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâŋaje sâm mepaewom, me kiki mewaŋgiwom ya purik gurik sâmune lohimbi orop kinnom yanę nāŋgânomai. **16-17** Yawu gârâmâ nimbilamyenje mem purik pilâyinġimu den ki sâsâŋaje sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenje den yakât topŋe ki nāŋgâmaiŋ yen orop biwi nāŋgân nāŋgân yeŋaje ki hikuakrmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenjetâ nāŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yamâ bukulipyenjaŋe nāŋgâŋetâ ki keterakyinġiwuap. Yakât nāŋgâmune ki dopŋan oap.

18 Yâhâ nimbilamyenje mem purik pilâyinġimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai yamâ nâku yauwâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekrmâ sâman. Yakât nāŋgâm Anitâ mepaeman. **19** Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyenjan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm ariwomgât ki nāŋgâman. Yâhâ senyenjan kinmâ biwinambâ nāŋgân nâŋgân âlepŋe tetemap ya pâŋe tâlâwâk ekyongomune nāŋgâm heŋgenŋuŋetgât nāŋgâman. **20** Bukulipne, nimnaom titipâŋe yu me ya otnehâlâk nāŋgâmai. Yâhâ yeŋe yawu ki nāŋgânomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamyenje mem purik pilâyinġimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâne sâm yakâlâk ki nāŋgânomai. Wuân

âi mejetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ lepatne wuân âlâ ombe tatumâ ki nângâm bâleanjimai yakât dopneâk otmâ biwi nângân nângânyeje galemahonomai. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotjaue yâkât den sâm Isirae lohimbi denyejanâk ekyongojetâ nângâjetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuñe nâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenje hângânyongomune hân kâlepjehembâ takâ yeje denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongojetâ yawuâk nângâm hâkâñ otnomai.”

²² Den yawu tap yakât topne yuwu nângânom. Wâtgât mâmânjahât Heakje launenne mem heweweñ tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yingimunje nângâjetâ bonje otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmaiñeâmâ nângâjetâ ki bonje otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânjahât Heakje nimbilamnenje mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmunje nângâjetâ biwiyeñan hâumu “Kulem yu ki orotje eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yeje menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmânjahât Heakje yen kerek nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu lauyenje menduhum den ki sâsâñe sânomai yanâmâ bukulipyenje den yakât topne ki nângâmai me lohimbi belângen manmai yanje yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyeñe gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyîngijetâ gewuap.

24 Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakje biwiyeñe mem heweweñ tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenye nombotñaqe Anitâhât den ki nângâm heñgenjumai me lohimbi belângen manmai yañe denyeñe nângâñjetâ biwiyeñjan hâumu orotmemeyenye bâleñe yakât nângâñjetâ hañ sâyiñgiwuap. **25** Yakât nângâñjetâ hañ sâyiñgimu, “Anitâje yen orowâk manmâ mâmâñe otyiñgimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenje menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karañginom.

26 Yakât otmâ yeñe menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotñaqe kep me kiki mewañginomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ biwiyeñambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakje den âlâ biwiyeñjan katmap ya ekyongonomai. Me nombotñe âlâ yeñgât nimbilamyenye mem purik pilâyiñgimu den ki sâsâje sânomai. Me nombotñe âlâ yeñgât biwi nângân nângâñyenye mem pâroñ pilâmu den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sâñjetâ bukulipyenye nângâñnomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. **27** Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakje lohimbi nombotñe yeñgât nimbilamyenye mem purik pilâyiñgimu den sâsâje ki sâsâje sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yañe yahatmâ âlâku ikñiâk ikñiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâje den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topñe nângâñnomai. **28** Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai

yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâjahât Heaknej lok âlâ me âlâhât nimbilamyeje mem purik pilâyiñgimu den sâsâñe ki sâsâñe ya lohimbi senyejan ki sânomai. Yâhâ biwiyejanâk nângâm Anitâ heroje nângâwañginomai.

29 Otmu Wâtgât mâmâjahât Heaknej lauyenje mem heweweñ tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yanje yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotñaqe tatmâ nângâyiñginomai.
30 Otmu bukuyenje âlâñe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâjahât Heaknej lok âlâhât biwiñe mem heweweñ tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Angloân bâtnje pilâmu kândikum sâwuap yanje ekmâ sâm tiñ pilâm ge tatmu benje yâku yahatmâ ekyongowuap.

31-33 Lohimbinje menduhuakmâ den kakñan ki sahañginomai. Yawu otmâ ewe karanginomai yanâmâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiâñ yeje ki ewe karangimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heaknej lauyenje mem heweweñ tuhuwuap yan ewe karangim den ya âlâku ikñiâk ikñiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kereknej den ya nângâñetâ keterakmu yanâmâ biwiyeje heweweñ otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ araiñe orotmeme yuwu otmai.
34 Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiâñ imbilipyenje loklipyenje yenjât amutgen otmâ den nângânâk tatnomaihât

emelâk Anitâje Mose ekumu kulemguop. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenje wuân me wuân topniahât pâpgumai yanje lohimbi senyenjan yahatmâ kinmâ topne nângâne sâm âikumai yakât den pat nângâmune bâleop. Yawu otmai yamâ ajuun topne. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan loklipyeje me âwâlipyeje âiyongojetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeje wuân nângân nângân mem Kiristohât komot kapije kapije tattmâ arai ya yeñgât orotmeme ki watmai? Yeje kunlipyeje manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Den yan yuâmâ Kudâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeñambâ nângân nângân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâje biwinenñan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyiñginetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotnaje Wâtgât mâmâyahât Heakje biwinenje mem heweweñ tuhumu Kiristohât hoñ bawañgiaiñ sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongojetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongojetâ ki nângâyinjinomai yamâ yeje betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâije sâmune nângâjet. Wâtgât mâmâyahât Heakje lauyenje mem heweweñ tuhumu Anitâhât den bukulipyeje kâsikum yinginomaihât nângâjet. Otmu Wâtgât mâmâyahât Heakje bukulipyeje yeñgât nimbilamyenje mem purik pilâyiñgimu den sâsâje ki sâsâje sânomai ya ki kuyiñginomai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâje ki sâsâje sânomaiâñ orotmeme ekyongoan yu watmâ otnjetâ dopjan

otbuap.

15

Anitâje Kiristo mumuñambâ mem yahalop.

1-2 Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepnej kâsikum yîngimune nânjâm yâkâlen biwiyeñanje kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristonje âwurem ge meyekmu manman kârikjhahât bulâje menomai. Yâhâ den pat âlepnej yakât nânjâhetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâje ya ki menomai. Bulâje ya ki memaihât den pat âlepnej yakât pâje tâlâwâk yuwu sâm heñgeñgumune nânjâjet.

3-4 Emelâk Kiristohât aposololipnej yengâlembâ den kunje mewan ya ekyongomune ki nânjâm heñgeñguwi. Yakât yuwu sâmune nânjâjet. Kiristonje nengât tosahât huhopnej mem muop. Mum hân kâlehen katjetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâje mumuñambâ mem yahalop yakât den emet inânjan poropete otmu lok nombotjae kulemguwi.

5 Yâhâ mumuñambâ yahalop yakât kakjan Petoro orop eñakmâ den olowot. Yakât kakjan iknej aposololipnej mem teteyekmu yâk orop den otbi. **6** Yakât kakjanâmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyeñanje kepeim manbi ya kinjítnej orowâk, dopyenje 500 ya wangiop, ya teteyiñgimu eñakbi. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotje muñetâ nombotje yawuâk mansai. **7** Otmu yakât kakjan iminje Yakowo yâkâlen tetewañgimu eñakmâ den olowot. Otmu yakât kakjan aposololipnej âlâkuâk teteyiñgimu den otbi. **8** Otmu

bâiŋeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihioy yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Wuân me wuân bilakje kâpekmai yakât dopŋeâk manmune Kiristoŋe menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan ikŋe komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyiŋgiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihioy yakât nâŋgâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nâŋgâmune gemap. Otmu aposolo yeŋgât kunyeŋe manbehât ki nâŋgâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ nâŋgânihim Kiristo hâŋgângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihioy. Âi sâm nihimu yâkât wâtŋan kinmâ aposolo nombotŋaŋe âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikŋeâk meman. Âi meman yukât amboŋe Anitâ. Iknje Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotŋe orop, nenŋe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nâŋgâm Kutdâhâlen biwiyeŋe katbi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ yen nombotŋaŋe sâm hilipgum “Hâmbâi mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai? ¹³ Den yawu sâmai ya bulâŋe mâneâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm ekyongomain ya bulâŋe ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne nenŋe imbiâk ekyongomunŋe biwiyeŋe yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâŋe

mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâje Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâje mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuŋambâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne yâknej tosanenje ki pilâm manman kârikjahât pat kuningimbâp. Otmu nenje biwinenŋaje yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje mene sâm Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakŋan mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannomgât dop ki tap mâne nenje den perâknej nâŋgâmunje bulâje otbâp. Otmu lok belângen manmaiŋe nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakŋan manmâ gai sâm nâŋgâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nombotje biwiyeŋaje Kiristohâlen kepeim mum gawiŋe orotmeme bâleŋe otminiwi yakât tosa ki pilâyiŋgimbâp. Yakât otmâ matnej umatnej yiŋgimu hâhiwin nâŋgâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâŋjanâk Anitâje Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋaje kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyeŋaje kepeinomai nen kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenŋeâmâ konok. Tâmbânenje, kutnje Aram sâm, iκŋahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopŋe Anitâje mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlembâ

tetemain nen kerekŋe eŋgatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop yan mumuŋambâ yahatmâ manman kârikŋan mannomgât mâtâp mem kusânnningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋanje kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannom.

23 Anjoân Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimâñ yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋanje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋanje kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. **24-25** Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristoŋe kunnenne tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawâñ Kiristohât kasalipŋe yu Anitâŋe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, me sâtnje metŋe topŋe topŋe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuŋambâ mem yahatnenekmu yu ya topŋe topŋe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. **26** Otmu sâp yan Mumuhât Amboŋe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakŋan nenŋe yâhâpŋe ki munom.

27-28 Yakât topŋe teteâkgât emelâk Anitâŋe lok âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe wahap topŋe topŋe ya nanŋahât amut-

gen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topje topje” den yuŋe nen hânâñ gâṭje, me himbimâñ gâṭje, me hân kâlehen gâṭje nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ iknjahâk menenekmâ nanŋahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuŋe Anitâ iknjahât ki miap. Otmu nanŋahât gurâ ki miap. Anitâŋe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristoŋe âi tuhum tiŋ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikne gurâ yawuâk âwâŋahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâŋe kunnenje pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyenje nombotŋanje “Mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâŋe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyenje emelâk muwi ya yeŋgât nâŋgâm kutyenje mem kinjetâ toen katyeksai? Yâhâ Anitâŋe bukulipyenje mumuŋambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyenje mem kinjetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmai.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Nenje lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje lohimbi nombotŋanje topje âlâlâ mânŋâeneneŋjetâ hâhiwin kakjan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mânâ âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belâŋen

manmaiñe sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nâñgâm manman. Den ekyongoan yu biwinañe nâñgâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yeñgât yuwu nâñgâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Yapâek biwiyeñeñe yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâñgâm mepaeyeksan.

³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân takâ Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñañe kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiâñ yu âwurem takâ nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaiñe yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ enjatnenñeâk watmâ sot kåle soñgo bau nem heronje kakñjan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne soñgo bau sot kåle nem heronje kakñjan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyañe takâ yen orop yauwâk otjetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Lok âlepñanje lok bâleje orop hero karançim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñanje lok âlepñe ya yeñgât enjatyenjan kioñetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nâñgân nâñgânyeñe keterakyinçimu bukulipyenjan Anitâhât den kelañgatmai ya yeñgât nâñgân nâñgân ki watjetgât nañgan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nâñgâm anjulakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ

tetewuap.

35 Yawu gârâmâ yenjâlen gâtnej âlâ me âlânje yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenje girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenje girawuya tetewuap?”
 36 Yawu sâm âinohonomai yakât matnej yuwu sâmune nângâjet. Nowo aliknej mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmnej ga takamap. Ga takam hâlihit kânângâmunje ya watmâ yâhâmap. Yâhâ aliknej mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yañak kâmnej ga takamu bonje ango tetemap. Yen yukât topnej nângâmai yamâ girawu otmâ manmannenjhahât topnej pâpgumai? Yawu gârâmâ aliknej mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmnej ga takamap yakât dopñeâk mumuñambâ yahatnom. 37 Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Ârok kehetnejêâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmnej ga takam bonje kinmap yamâ towatnej âlâ âlâ.
 38 Anitâne iknej engatnejêâk otmâ sot âlâlâhât bonje otmu kehetnej yakât towatnej iknijâk iknijâk kalop.
 39 Otmu soñgo bau, hambe gumbam, nái luap, me soki kalapat topnej topnej yamâ towatyene iknijâk iknijâk katyehop. Otmu lok manmannenje gurâ yawuâk iknijâk katningiop. 40 Yakât otmâ hânâñ âliwahap topnej topnej kalop ya towatnej ekmâ “Yuâmâ hânâñ gâtnej,” sâmain. Me himbimâñ emetsenje pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimâñ gâtnej,” sâmain. 41 Hilâmgât emetsenje yakât lañinje ya iknijâk. Otmu omoñgât emetsenje yakât lañinje ya gurâ iknijâk. Otmu pituhât lañinje

ya gurâ iknjâk tap. Yawu.

42-43 Otmu dop kum den ekyongoan yukât topje yuwu nângânôm. Meñlipnenjahe menenekbi yan wâtnenje ki teteop. Yâhâ wâtnenje tiŋ tiŋ sâmap yapâek mesek topje teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunje hannongojetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâje mumunjambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenje âiŋe ningimu manman kârikjan mannom. Otmu hâknenje âiŋe ya ningimu eŋakmunje âlepne nandorone otbuap. **44-49** Kândikum emelâk Anitâje topje katmâ hân mem tâmbânenje, kutje Aram sâm, yâk tuhum yan umutje biwiŋe katbaŋgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseje den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâje lok tuhum umut biwiŋe katbaŋgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiŋe muop yauwâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yauwâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Yâknejâmâ umut biwinenje mem heweweŋ tuhumu yâkâlen biwinenjahe kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâje mumunjambâ mem yahatnenekmâ hâknenje âiŋe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoje mumunjambâ yahatmâ hâkje âiŋe miop yawuya ningiwuap.

50 Bukulipne, den ekyongoan yukât topje yuwu nângânôm. Emelâk tosanenjahât huhopje hânânu manmâ yâhâm munomgât Anitâje sâm kalop. Yakât otmâ hânânu manman manmain yu torokatmâ himbimânu yuwuâk mannomgât

dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumuŋambâ yahatnomgât Anitâŋe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân aŋelo âlâŋe lâmun bâŋje kunbuap. Lâmun kunmu Anitâŋe in yawu, sennenŋe peleŋ bok otmap yakât dopŋeák mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannenŋe âiŋe ningiwuap yakât dop kum sâwe. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkŋaŋe tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopŋeák nenŋe hâknenŋe hâŋgiŋe pilânom. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋjan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ hâhiwin kakŋjan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenŋe âiŋe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâŋe ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâŋe tetewuap. Yâkât poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Mumuhât Amboŋe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâŋe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemguop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yîŋgim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nâŋgâmunŋe biwinenŋjan hâumu girem den ya longâem tosa miain sâm naŋgaŋgimain. Yawu manmain

yakât huhopnje Manman bâleñahât Amboñanje hâhiwin topnje topnje ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitañe tihitnenjenje otmâ Kudânenjenje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenennenjan kinmâ tosanenñahât matnje miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñanje kepeim yâkât wâtnjan kinmunjenje Manman Bâleñahât Amboñanje ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitañe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitañe mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenjenje Kudâhâlen tinjâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingiop yakât biwiyenjenje tinjâk kepeim tuhuñetâ bulâne topnje topnje tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipnje yençât tewetsenjenje menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipnje Kiristohâlen biwiyenjenje kepeim mansai ya nombotnjenje senjenje âlâlähât umburuk mansai ya yençât den pat ekyongomune nâñgâwi. Yâhâ yene girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmune nâñgânet. Galatia kapi ambolipnje tewetsenjenje menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâje yençâlen takawom yan nanjenje menduhum katne sâm pâinjetâ biatmapgât nâñgâm Sande ârândâj menduhuaknomai yan nepyeñahât hâmenje memai yakât torehenjenje mem Yerusalem kapi ambolipnje yençât pat sâm menduhum konohâñ katñetâ tatbuap. ³ Otmu takawom

yan yeje bukulipyenе nombotnaje nanje mem
ari Yerusalem kapi ambolipne yinginomai sâm
lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom.
Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi
ambolipne tiripyongojetâ buku otyinginomai.
4 Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp
tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloje nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

5 Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yejgâlen takawom. Aingoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap
ya yejgâlen ari Kiristohât komolipne girawu man-
sai ya kapi ârândâj hawamgum yekmâ yanak
yejgâlen takawom. **6-7** Yejgâlen takamune yen
orop tipine mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenjae
nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu
pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu
pesuk sâwuap yan mâtâp menihinetâ wosapâ me
wosapâ ariwom yakât ki nañgan.

8-9 Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ
Kiristohât den pat âlepié kâsikum yingimune
lohimbi dondâje yâkâlen biwiyeje katnomaihât
mâtâp teteap. Otmâ lok dondâje gurâ mâtâp yu
mañgunihine sâm oai. Yakât otmâ tipine tatmâ âi
tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu
pilâm Makeronia ariwom.

10-11 Timoteoje yejgâlen takawuap yan ki ekmâ
mete kârâ otnomai. Nâje Kutdâhât hoŋ bawaŋgim
âi meman yukât dopneâk hoŋ bawaŋgim âi
memap. Yakât otmâ takamu buku otbaŋgim
mâtâp mewaŋgijetâ lohotjan takamu eŋaknom.
Yâhâ nâmâ bukulipyenе orop manmâ yâkât
mambotbaŋgiain.

12 Otmu bukunenje Apolo yâkât yuwu sâmune nângâjet. Bukulipyenje pilânenekmâ yeñgâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenjeâmâ orowâk takanomaihât hâkâj oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewaŋgiwuap yanâmâ âlepjé hângângumune yeñgâlen takawuap.

Den bâiję sâop.

13 Otmu yeñe Kiristohât wâtnjan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyeñambâ nângân nângân bâlejé âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâm biwiyeñe galemahom mannomai. Me bukulipyenje nombotjé Kiristohât den kelaŋgatmaiñe enjatyenján kionjmaihât biwiyeñe ki pâlâmje otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeñanje hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiñe mâtâp manjuyiñgimaihât kârihem kinmâ manmanyenje galemahom mannomai. **14** Otmu Kiristo orop biwiyeñanje kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep naŋgaŋgim hoj bawaŋginomai.

15-16 Bukulipne, aŋgoân yeñgâlen gâtnejé lok âlâ, kutnejé Setepanas sâm, hep torehenlipnejé orowâk Kiristohâlen biwiyeñanje kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenje nângâm heŋgeŋguai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipnjañe Kiristohâlen biwiyeñanje kepeim manmai ya yeñgât nângâm yâknejé hoj bayiŋgim mansai. Yakât otmâ yeñe lohimbi yawuya yeñgât nângâjetâ yahatmu amutyenján manjetgât naŋgan. **17-18** Otmu yen orop ki eŋakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyiŋgian. Yawu gârâmâ

Setepanas bukuyâhâtne, kutyetje Potunato yet Akaiko sâm, yâknej yeje tepyeje nângânihihai yakât eknohojetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyiŋgian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâje heronje nângâyiŋgim mansan yakât den pat ekyongojetâ yen gurâ yawuâk biwiyeje huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yeŋâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât naŋgan.

¹⁹ Den bâiŋe sâwoman. Asia hânânu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋanje biwiyeje Kiristohâlen kepeim mansainje yeŋgât nângâyiŋgai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetje Akuila yet Pirisila, lohimbi nombotŋanje yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewaŋgim mepaemai yanje orowâk yeŋgât nângâyiŋgai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainje yawuâk nângâyiŋgai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋanje kepeim mansai yeje heronje naŋgaŋginomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemguap yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemguan yu ekmâ nâje heronje nângâyiŋgian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yeŋâlen gâtne âlâ me âlâŋe Kutdânenje ki ewe katmâ yâkâlen biwiyeŋanje kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât naŋgan. Yakât Kutdânenje âwurem gewuap.

²³ Kutdânenje Yesu tihitnenje otmapŋe biwi nângân nângânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenŋanje Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinanje kepeiyekmâ nângâyiŋgim mansan. Yawuâk.

1 Korinti 16:24

lxxxi

1 Korinti 16:24

Nâ bukuyenę,
Paulo

Yeshuât Den Pat Âlepñe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini
copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc